

Prof. nzw. dr hab. Anna Klim-Klimaszewska
Uniwersytet Przyrodniczo-Humanistyczny
Instytut Edukacji
ul. Żytnia 39
08-110 Siedlce

Recenzja rozprawy doktorskiej
mgr Magdaleny Grabowskiej-Stec
Realizacja wychowania muzycznego dzieci 5-letnich w przedszkolach
województwa podkarpackiego w latach 1989-2017

Wstęp

W podstawie programowej wychowania przedszkolnego dla przedszkoli, oddziałów przedszkolnych w szkołach podstawowych oraz innych form wychowania przedszkolnego, obowiązującej od 2017 roku czytamy, że w zakresie poznawczego rozwoju, dziecko przygotowane do podjęcia nauki w szkole między innymi eksperymentuje rytmem, głosem, dźwiękami i ruchem, rozwijając swoją wyobraźnię muzyczną; słucha, odtwarza i tworzy muzykę, śpiewa piosenki, porusza się przy muzyce i do muzyki, dostrzega zmiany charakteru muzyki, np. dynamiki, tempa i wysokości dźwięku oraz wyraża ją ruchem, reaguje na sygnały, muzykuje z użyciem instrumentów oraz innych źródeł dźwięku; śpiewa piosenki z dziecięcego repertuaru oraz łatwe piosenki ludowe; chętnie uczestniczy w zbiorowym muzykowaniu; wyraża emocje i zjawiska pozamuzyczne różnymi środkami aktywności muzycznej; aktywnie słucha muzyki; wykonuje lub rozpoznaje melodie, piosenki i pieśni, np. ważne dla wszystkich dzieci w przedszkolu, np. hymn przedszkola, charakterystyczne dla uroczystości narodowych (hymn narodowy), potrzebne do organizacji uroczystości np. Dnia Babci i Dziadka, święta przedszkolaka (piosenki okazjonalne) i inne; w skupieniu słucha muzyki. (Rozporządzenie Ministra Edukacji Narodowej z dnia 14 lutego 2017 r. w sprawie podstawy programowej wychowania przedszkolnego oraz podstawy programowej kształcenia ogólnego dla szkoły podstawowej, w tym dla uczniów z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu umiarkowanym lub znacznym, kształcenia ogólnego dla branżowej szkoły I stopnia, kształcenia ogólnego dla szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy oraz kształcenia ogólnego dla szkoły policealnej, Dz.U. z dnia 24 lutego 2017 r., poz. 356)

Zgodnie z zapisami podstawy dotyczącymi zadań przedszkola nauczyciele powinni organizować zajęcia wspierające rozwój dziecka. Dotyczy to także edukacji muzycznej. Doświadczenie pokazuje jednak, że zajęcia umuzykalniające sprowadzają się najczęściej do śpiewania piosenek i tańczenia w rytm muzyki odtwarzanej z magnetofonu. W niewielu przedszkolach można zobaczyć instrumentarium Orffa. Poza tym nauczyciele przedszkoli nie są przygotowani muzycznie, a zajęcia z rytmiki prowadzą raz w tygodniu zatrudniani z zewnątrz nauczyciele rytmiki, którzy nie zawsze realizują zapisy podstawy programowej. Można powiedzieć, edukacja muzyczna to najbardziej zaniedbany obszar edukacji dziecka w przedszkolu. Cieszy zatem fakt, że Pani mgr Magdalena Grabowska-Stec podjęła próbę pokazania, w jaki sposób edukację muzyczną realizują nauczyciele przedszkoli w województwie podkarpackim.

Ocena oryginalności rozwiązania problemu naukowego

W swojej rozprawie Doktorantka poddaje analizie działania w zakresie wychowania muzycznego podejmowane przez nauczycieli przedszkoli w celu wspierania rozwoju dziecka. Rozwiązując problem badawczy zwróciła uwagę na istotę wychowania integralnego, odwołując się do wspierania poszczególnych sfer rozwoju dziecka. Weryfikacji poddała wszelkie działania, formy i metody edukacji muzycznej realizowane przez badane nauczycielki. Aby dokonać szczegółowej analizy poszczególnych sfer rozwoju w korelacji z edukacją muzyczną, posłużyła się teorią inteligencji wielorakich Howarda Gardnera oraz teorią warstwicową wychowania Stefana Kunowskiego.

Oryginalność problemu badawczego wynika także z faktu, iż brak jest wiedzy i badań określających poziom edukacji muzycznej oraz form jej realizacji nie tylko w przedszkolach na terenie województwa podkarpackiego, ale także w innych rejonach naszego kraju. Doktorantka podjęła problem badawczy mało zbadany ale bardzo ważny dla rozwoju dziecka w wieku przedszkolnym.

Również oryginalna i dobrze uzasadniona jest metoda rozwiązania problemu badawczego. Doktorantka połączyła podejście jakościowo-rozumiejące oraz ilościowo-analityczne, co podyktowane zostało koniecznością prowadzenia badań w ujęciu historycznym i współczesnym.

Ocena ogólnej wiedzy teoretycznej wykazywanej przez Doktorantkę

Swoje rozważania teoretyczne Pani mgr Magdalena Grabowska-Stec przedstawiła w trzech rozdziałach. W rozdziale I, zatytułowanym „Koncepcja wychowania przedszkolnego” (86 stron) Doktorantka ukazała wychowanie przedszkolne w ujęciu historycznym. Uwagę skoncentrowała na koncepcjach wybranych przedstawicieli oraz na kształtowaniu się podejścia do edukacji dzieci w wieku przedszkolnym. Dokonała także analizy regulacji prawnych dotyczących współczesnego funkcjonowania placówek przedszkolnych. Odwołując się do potrzeb rozwojowych dziecka w wieku przedszkolnym przedstawiła teoretyczne rozważania na temat zabawy. Jest to bardzo istotne, gdyż, jak słusznie Doktorantka zauważyła na stronie 65, „muzyka i zabawa wzajemnie się integrują”. Bardzo obszernie zatem przedstawia ujęcia, nurty i teorie dotyczące zabawy. Kończąc rozważania na temat kształtowania się podstaw wychowania przedszkolnego Doktorantka dokonała charakterystyki dziecka 5-letniego pod kątem rozwoju zmysłowo-ruchowego, psychicznego oraz społeczno-moralnego.

W tym miejscu muszę zaznaczyć, iż w tej charakterystyce istnieje lekki chaos. Oczywiście, wszystkie sfery rozwoju łączą się ze sobą, ale brakuje tu pewnego porządku. W poszczególnych sferach rozwoju występują elementy charakterystyczne dla innych. Np. w charakterystyce dziecka pod kątem rozwoju psychicznego Doktorantka zamieściła informacje na temat umiejętności przysposabiających do nauki pisania, czyli grafomotoryki czy motoryki małej a także percepcji wzrokowej i słuchowej, co powinno znajdować się w sferze rozwoju zmysłowo-ruchowego. Na stronie 99 czytamy między innymi, że „Rozwój społeczno-moralny dziecka wiąże się z rozwojem jego emocjonalności,...”. Niestety, Doktorantka nie dokonała

charakterystyki rozwoju dziecka pod kątem sfery emocjonalnej. Ponadto opisując rozwój zmysłowo-ruchowy, Doktorantka skoncentrowała się głównie na rozwoju fizycznym i motorycznym. Rozwojowi zmysłowemu poświęciła zaledwie 8 linijek tekstu (strona 82). I wreszcie, rozwój psychiczny nie jest tożsamy z rozwojem poznawczym, jak sugeruje Doktorantka w podrozdziale 1.4.2. Uważam, że lepiej byłoby, gdyby zastosowano podział na następujące sfery rozwoju: rozwój fizyczny i motoryczny, rozwój psychiczny, rozwój poznawczy oraz rozwój emocjonalno-społeczny. Tym bardziej, że w rozdziałach IV Doktorantka dokonuje analizy wyników badań własnych w odniesieniu do rozwoju fizycznego, poznawczego i społeczno-emocjonalnego, a rozdziale V – w odniesieniu do rozwoju fizycznego, intelektualnego i społeczno-moralnego. Tutaj również brak jest konsekwencji.

Rozdział II nosi tytuł „Muzyka w edukacji dziecka w wieku przedszkolnym” (72 strony). Doktorantka ukazała w nim proces kształtowania się teoretycznych podstaw wychowania muzycznego oraz przemiany w zakresie edukacji muzycznej. Przedstawiła historyczny wymiar zastosowania muzyki w kontekście jej oddziaływania na jednostkę ludzką. Nie bez znaczenia, jak słusznie zauważa Doktorantka, jest dobre przygotowanie nauczycieli do prowadzenia w przedszkolu zajęć muzycznych. Bowiem kształcenie muzyczne w przedszkolu jest integralną częścią edukacji przedszkolnej. Związany jest z tym sposób postępowania metodycznego a więc cele, funkcje, zadania, metody i formy pracy, środki dydaktyczne. Na te ważne aspekty Doktorantka poświęciła wiele uwagi.

Rozważania teoretyczne kończy rozdział III zatytułowany „Oddziaływania muzyki na rozwój dziecka” (79 stron). Jest on konsekwencją dwóch poprzednich rozdziałów. Doktorantka wskazuje w nim na przedmiotowy i podmiotowy wymiar muzyki. Jest to istotne z punktu widzenia planowanych i realizowanych treści. W tym kontekście przedstawia zastosowanie oraz wpływ muzyki na rozwój dziecka w wieku przedszkolnym. Takie ujęcie zagadnienia sprawia, że Doktorantka „ukazuje muzykę nie tylko jako pewnego rodzaju formę, ale przede wszystkim odnosi ją do podmiotu, który ją odbiera i tworzy – do osoby, dzięki której istnieje i dla której jest.

Reasumując należy stwierdzić, że mimo wskazanych wcześniej niedociągnięć, Doktorantka wykazała się bardzo dobrą znajomością wiedzy teoretycznej. Świadczy o tym konsekwentny układ treści rozprawy, logiczne następstwo struktury i zakresu treści poszczególnych rozdziałów i podrozdziałów, analityczne przedstawienie prezentowanego materiału. Ponadto, o dobrej orientacji Doktorantki w zakresie wiedzy teoretycznej świadczy wykorzystana w rozprawie literatura przedmiotu – 43 akty prawne i inne dokumenty, 256 publikacji zwartych, rozdziałów w monografii i artykułów w czasopiśmie, w tym 5 w języku angielskim oraz 15 stron internetowych.

Ocena umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej

O umiejętności samodzielnego prowadzenia pracy naukowej przez Doktorantkę świadczy trafne powiązanie rozważań teoretycznych z pracą badawczą. Doktorantka poprawnie sformułowała przedmiot badań, którym uczyniła „Działania w zakresie wychowania muzycznego podejmowane przez nauczycieli mające na celu wspieranie rozwoju edukacyjnego dziecka w wieku przedszkolnym”. W odniesieniu do przedmiotu badań

postawiła dwa cele główne: cel teoretyczny – wzbogacenie wiedzy z zakresu teorii wychowania muzycznego w ramach wspierania rozwoju edukacyjnego dziecka w wieku przedszkolnym i cel praktyczny – opracowanie autorskich scenariuszy zajęć z obszaru wychowania muzycznego wspierającego rozwój edukacyjny dziecka w oparciu o wymogi Ministerialnego Programu Wychowania Przedszkolnego oraz cztery cele szczegółowe: 1) określenie zależności między kompetencjami nauczycieli wychowania przedszkolnego a wspieraniem rozwoju edukacyjnego dziecka w oparciu o wychowanie muzyczne, 2) wskazanie przez badanych form wychowania muzycznego wspierających rozwój fizyczny dziecka, 3) wskazanie przez badanych form wychowania muzycznego wspierających rozwój intelektualny dziecka, 4) wskazanie przez badanych form wychowania muzycznego wspierających rozwój społeczno-moralny dziecka. Założone cele sformułowane są poprawnie i pozwalają na wzbogacenie wiedzy o realizacji wychowania muzycznego dzieci 5-letnich w przedszkolach województwa podkarpackiego w latach 1989-2017. Elementem potwierdzającym samodzielność Doktorantki jest oryginalność problemów i hipotez badawczych. Doktorantka sformułowała jeden problem główny: Jak wychowanie muzyczne przyczynia się do wspierania rozwoju edukacyjnego dziecka w wieku przedszkolnym oraz 4 problemy szczegółowe: 1) Jaka istnieje zależność między kompetencjami nauczyciela a realizacją działań wspierających rozwój edukacyjny dziecka w oparciu o treści wychowania muzycznego? 2) Jakie formy wychowania muzycznego wspierają rozwój fizyczny dziecka? 3) Jakie formy wychowania muzycznego wspierają rozwój intelektualny dziecka? 4) Jakie formy wychowania muzycznego wspierają rozwój społeczno-moralny dziecka? W tym miejscu muszę zaznaczyć, że nie ma Ministerialnego Programu Wychowania Przedszkolnego. Podstawą pracy wychowawczo-dydaktycznej w przedszkolu jest podstawa programowa. Dopiero do podstawy opracowywane są autorskie programy wychowania przedszkolnego. Mimo to można stwierdzić, że Doktorantka potrafi rozłożyć problem badawczy na zadania szczegółowe i określić kolejność ich realizacji a postawione problemy wyczerpują zakres niewiedzy w zakresie realizacji wychowania muzycznego dzieci 5-letnich w przedszkolach województwa podkarpackiego w latach 1989-2017 i ukazują kierunki poszukiwań badawczych i sposoby badań, aby ten problem wyjaśnić.

W oparciu o teoretyczne i metodologiczne uwarunkowania problemu badawczego, jak również działalność praktyczną w obszarze założonego przedmiotu badań Doktorantka sformułowała adekwatne hipotezy, które wytyczają odpowiedni kierunek podjętych badań. W swoim dalszym postępowaniu badawczym Doktorantka sformułowała 3 zmienne zależne i 2 zmienne niezależne. Brakuje mi tutaj określenia zmiennej niezależnej, którą są sposoby realizacji zajęć edukacji muzycznej. Niemniej można stwierdzić, iż kreślone zmienne pozwalają na wykrycie zależności zachodzących między poszczególnymi elementami badań.

Samodzielność Doktorantki przejawia się także w prawidłowym dobraniu metod i technik badawczych odpowiednio do wymagań problemu i wynikających z niego zadań szczegółowych, pozwalających na rozwiązanie problemów określonych w fazie koncepcyjnej. W badaniach zastosowano metodę sondażu diagnostycznego, którą realizowano za pomocą takich technik, jak: ankieta i analiza treści dokumentów. Doktorantka potrafi konsekwentnie i dogłębnie przeprowadzić badania według przyjętej metody i technik badawczych.

Autorka rozprawy doktorskiej dokonała ilościowej i jakościowej analizy wyników badań własnych. Uzyskane wyniki przedstawiła w formie czytelnych wykresów i tabel oraz w

formie opisowej. Analiza treści zawartych w rozdziale V (Pedagogiczne implikacje uzyskanych wyników badań w kontekście analizy ilościowej) oraz w rozdziale VI (Pedagogiczne implikacje uzyskanych wyników badań – ujęcie jakościowe) pokazuje, że Doktorantka umie opracować wyniki badań, tzn. doprowadzić je do postaci umożliwiającej ich interpretację, potrafi także zinterpretować uzyskane wyniki tj. poszukać ich związku z ogólnym kontekstem problemu, pracami naukowymi oraz teoriami odnoszącymi się do przedmiotu badań. Brakuje mi tu jednak konsekwencji w klasyfikacji sfer rozwoju dziecka.

O samodzielności Doktorantki świadczy także opracowane narzędzie badawcze – ankieta skierowana do nauczycieli wychowania przedszkolnego oraz trzy przykładowe autorskie scenariusze zajęć, będące fragmentem programu autorskiego.

Doktorantka umie przekazać wiedzę w postaci pisemnej.

Inne uwagi

Na podkreślenie zasługuje fakt, że Doktorantka przebadła 762 nauczycieli z 298 przedszkoli województwa podkarpackiego. Przygotowany kwestionariusz ankiety zawierał 29 pytań. Wykazała się dużą rzetelnością i starannością w prowadzeniu badań i analizie ich wyników. Rozprawa opracowana jest zgodnie z wymogami obowiązującymi dla tego rodzaju prac naukowych oraz potrzebami tematu. Treść pracy jest zgodna z tematem określonym w tytule. Układ pracy spełnia wymagania stawiane tego typu rozprawom naukowym. Praca przygotowana jest na wysokim poziomie merytorycznym. Napisana jest poprawnym językiem, mimo, iż występują nieliczne błędy interpunkcyjne i literowe, np. na stronie 260 jest „Zdaniem Aleksandra Kamińskiego ...” a powinno być „Zdaniem Aleksandra Kamińskiego ...” Przypisy spełniają wymagane standardy.

Konkluzja

Podsumowując należy stwierdzić, iż rozprawa mgr Magdaleny Grabowskiej-Stec, stanowiąca podstawę postępowania doktorskiego jest opracowaniem wartościowym i oryginalnym rozwiązaniem problemu naukowego, jakim jest realizacja wychowania muzycznego dzieci 5-letnich w przedszkolach województwa podkarpackiego w latach 1989-2017. Doktorantka wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie edukacji przedszkolnej, a szczególnie w zakresie wychowania muzycznego, a także posiada umiejętność w zakresie samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Mimo wykazanych wcześniej niedociągnięć pracę oceniam pozytywnie i stwierdzam, że przedłożona mi do recenzji rozprawa doktorska mgr Magdaleny Grabowskiej-Stec „Realizacja wychowania muzycznego dzieci 5-letnich w przedszkolach województwa podkarpackiego w latach 1989-2017” spełnia wymagania określone w Ustawie z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Załącznik do obwieszczenia Marszałka Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 15 września 2017 r., poz. 1789) i wnioskuję do Rady Wydziału Nauk Społecznych Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II o dopuszczenie Pani mgr Magdaleny Grabowskiej-Stec do dalszych etapów postępowania doktorskiego i publicznej obrony.

Siedlce, 13.11.2018

Anna Klim-Klimowicz